
Епископ нишки Проф. др Јован (Пурић)

CONSTANTINE, IN HOC SIGNO VINCES

„Дођох да бацим огањ на земљу, и како бих желео да се већ запалио!“ (Лк. 12, 49) – речи су Господа Исуса Христа, које је изговорио, поучавајући ученике Своје о последњим временима – временима Цркве и о *„верном и мудрог управитељу, којег ће поставити господар над чељадом Својом да им даје оброк на време“* (Лк. 12, 42). Какав је то огањ о коме говори Спаситељ? То је огањ Божански, огањ Божанске нестворене светлости и живота, огањ љубави, добротe и лепоте Божије, огањ човекове вере и љубави, огањ спасења и обожења свега и свих у Христу, огањ преображења света у Цркву, у Тело Христово, јер је, по речима Божанског Павла, *„Бог наш – Огањ“* (Јевр. 12, 29).

И као што се сунчев зрак преломи, кроз кап росе или сочиво малено, и, ужиживши се, падне на суву траву и шибље, и запали их и разгори се пожар велики, тако и зрак нестворене светлости Божије, када се *„испуни време“* (Гал. 4, 4), засија кроз душу изабраника Божијег и – павши на траву, шибље и шуму историјских догађаја, припремљених Промислом Божијим – обасја их и запали их изнутра Божанским благовољењем и смислом, и буде *„пожар велики“* – преображење свега у историји, јер је *„Бог огањ који гута и Бог Који (огњено) ревује“* (5. Мојс. 4, 24) за спасење човека и света, и то до смрти Сина Свога Јединородног и Љубљеног на Крсту.

Бог је, како сагласно веле Свети Оци Цркве, постао човек да би човек, у оваплоћеноме Богу – Христу Богочовеку, могао да постане бог по благодати Божијој, што је на предвечном Своме Савету Бог Живи – Света Тројица наумио за човека. Бог, Који је Љубав и једини Човекољубац, жели да се сваки човек обожи. Бог обожење жели читавом роду људском. Бог жели да, сада и у векове векова, *„стане на сабору Божијем, усред богова“* (Пс. 82, 1), то јест обожених људи Својих.

Зато није било довољно да буду крштени само понеки човек или понека заједница људи у историји, већ је Господ Својим ученицима рекао: *„Идите и научите све народе (то јест читав род људски), крстећи их“* (Мт. 28, 19) у име Свете и Живоначалне Тројице. А како је могуће било крстити „све људе и народе“, када је тадашње царство, то јест сва позната

Сл. 1 Ниш, Император Константин Велики
– св. цар Константин, позлаћена бронза

Fig. 1 Niš, Emperor Constantine the Great –
St. Emperor Constantine, gilded bronze

васељена била незнабожачка, односно многобожачка и христогонителска? Зато је, по Промислу Божијем о спасењу рода људског, било потребно да и држава, то јест царство овога света, на свој начин, узме свога учешћа у чудесном делу спасења рода људскога.

Зато је Бог, као Онај Који свагда *први чини*, свагда *први излази у сусрет човеку*, Који свагда *први има иницијативу у историји*, јер је Љубав бескрајна и безмерна, изабрао човека доброг, храброг и постојаног, како му и само име каже, Константина (латинско име *Constantinus* је српско „Стојан“ – „онај који је постојан“) да, на свој начин, као римски цар, узме делатнога и, чак, равноапостолног учешћа у великој тајни и чуду крштења свих народа у име Свете Тројице, „*проповедања Јеванђеља свеколикој твари*“ (Кол. 1, 23).

Тајна Божијега дејствовања у историји је да, на начин Божанскога чуда, кроз мало пројављује велико, да кроз мало преображава не само оно што је велико, већ и све што постоји. Тако је и кроз једног историјског човека – Флавија Валерија Аурелија Константина Августа, сина цара Констанција Хлора и Флавије Јулије Хелене – Јелене, знанога као цар Константин I Велики, променио ток читаве дотадашње историје, припремивши ту корениту промену кроз поколења старозаветних и новозаветних Праведника, Мученика и Светитеља, од Авраама, Исака и Јакова до почетка 4. века после Христа.

Св. цар Константин је човек Божији у коме је Бог Живи Духом Светим, уз сарадњу и садејство слободне воље Константинове предвечном науку Божијем о спасењу света, променио ток историје рода људскога. Било је то, уистину, чудо Божије: да један римски цар, 57. од оснивања Рима, само десетак година после времена најстрашнијих гоњења Цркве и Хришћана под царем Диоклецијаном, не само прекине гоњење Хришћанске Цркве, које је од стране паганске Римске империје трајало готово три стотине година, већ и да постане, најпре, благонаклони покровитељ Хришћанства и, потом, први хришћански цар! Какво је то било чудо и каква победа Крста Христа Богочовека, Крста Јагњета Божијег над најмоћнијим, најнемилосрднијим и најопаснијим царством људским у дотадашњој историји!

Сам живот Константинов био је чудо над чудима Божијега промишљања о роду људском. Изабран „од утробе матерње“ (Гал. 1,15) за велико дело Божије – преображење света у хришћански свет, Константин, потоњи цар римски, родио се око 272. године у нашим крајевима, у провинцији Горњој Мезији, у римском граду Наису, данашњем Нишу, и симболички на средокраћу Истока и Запада. Своју младост проживео је на западу Европе, на двору свога оца Констанција Флора у Британији, да би, као већ стасали муж одважни и војсковођа неустрашиви, после војничких победа у Риму и царевања у западном делу Римскога царства, престоницу уједињеног царства пренео 330. године на Исток у новосаздани град Константинопољ – „Константинов град“, подигнут на темељима древног Византиона на Босфору, да би се „ново вино“ – вино хришћанске културе и

цивилизације, вино Новог хришћанског Рима, новог хришћанског царства, нове хришћанске историје насуло „у мехове нове“ (Мт. 8, 17), мехове РOMEЈСКОГА ЦАРСТВА или Византије. Тиме је у својој богоизабраној личности објединио и возглавио свеколику тадашњу васељену: и Средоземље и Запад и Исток, и Север и Југ, и као истински човек Божији – син Адамов који у себи садржи све четири стране света, сав космос у маломе, у сабирно сочиво своје личности примио светлост Божију, светлост Јеванђеља Христовог, светлост вере хришћанске, и њоме обасјао читаву васељену.

„Ходите, људи, и видите дела Бога Који учини чудеса на земљи!“ (Пс. 45, 9), тако је, у име свецеле Цркве и хришћанскога Народа Божијег свога времена и свих векова, псаламским речима ускликивао чувени црквени историчар Евсевије из 4. века и савременик Св. равноапостолног цара Константина I Великог, гледајући сва Константинова за Цркву и Хришћане благопријатна дела широм тадашњег Римскога царства, додајући да је, кроз Константина, „светао и ведар дан обасјао Цркву Христову“, безвечерњи и незалазни Дан Царства Божијега. И не само Цркву Христову, као историјску установу, већ је кроз кроз њу, као богочовечански Организам – Тело Христово, које обухвата и Небо и земљу, и Вечност и време, обасјао и просветлио и огрејао читав свет и свецели род људски у векове векова.

„Ходите, људи, и видите дела Бога Који учини чудеса на земљи!“ – овим речима саборна Црква Христова, на данашњи дан спомена Св. цара

Сл. 2 Свети Никола Дабарски, Припрата, Христово јављање цару Константину у сну и Битка код Милвијског моста

Fig. 2 St. Nicholas of Dabar, Nartex, Christ Appears in Emperor Constantine's Dream and The Battle of Milvian Bridge

Сл. 3 Рука Божија испружена према Константину у квадригама, солид искован после Константинове смрти (Константинопољ, 337-340.)

Fig. 3 God's hand extended towards Constantine in a quadriga, a solid forged after Constantine's death (Constantinople, 337-340)

Константина и Св. царице Јелена, позива све људе и народе света да се молитвено удивљују пред тајном јављања Бога и Његових чудесних дела, и Његове спаситељске Лепоте у богоукрашеној личности и историјским делима Св. цара Константина, првог хришћанскога цара у историји, духовног зачетника целокупне хришћанске цивилизације.

Да није било Св. цара Константина, у Богу и Богом – Великог, свеколика историја света другачије би изгледала. Да није било Св. цара Константина и његовог постављања хришћанског стваралачког максимализма у најдубље токове медитеранске културе и цивилизације не би било европске хришћанске писмености, ни уметности, ни науке, ни културе уопште, макар не у оном виду који нам је кроз историју познат до данас. Све је то настало, у једном дубљем смислу, из Константиновог коленопреклоног смирења пред Царем над царевима – Христом Распетим и Васкрслим, из смерног стављања Христовога монограма „ХР“ на царски шлем, то јест из Константиновог упечаћења Имена Христовог, Нарави Христове и Ума Христовог у ум и срце његово.

Да није било Св. цара Константина не би било ни Свете Премудрости константинопољске да сија Светлошћу Христа Слова и Красоте целој васељени, не би било Светих равноапостолних Кирила и Методија, послатих из Константиновог града међу Словене, не би било крштења Словенâ и других народа Крстом Христовим, не би било Св. Јована Владимира и Светога Симеона Мироточивог – родоначалника светорodne лозе Немањића, Стефана Немање, чију деветстогодишњицу рођења прослављамо ове године, а који је и сâм својим одлучним владарством под знаком Крста и својим смерним светитељством у Христу дубински

Сл. 4 Константин Велики
као светац са ореолом,
солид, Ticinum, 316. година

Fig. 4 Constantine the Great
as a saint with a halo, a solid,
Ticinum, 316.

променио ток срpsке историје, преусмеривши га у окриље Цркве Христове и Православља, у загрљај са Светом Премудрошћу константинопољском и преко ње са Јерусалимом Небеским, Градом Бога Живога.

Бог, Који и „од камења подиже децу Авраамову“ (Мт. 3, 9), стрпљиво је и постепено узводио римског незабожачког цара Константина – Свога изабраника ка достојанству испуњења равноапостолске историјске мисије.

Најпре му је, уочи одлучујуће битке са безаконим сацарем римским Максенцијем, надамак Рима, код Милвијског моста преко реке Тибра, 312. године дао припремно богојављење-откривење: Крст на Небу, сачињен од блиставих звезда, као знак његове победе у рату против непријатеља. Ово богојављење-крстојављење је представљало судбоносну прекретницу у Константиновом личном и владарском животу.

Како црквени историчар Евсевије наводи у „Житију Константиновом“, цар Константин му је о овом крстовиђењу лично испричао: „Једно послеподне када се сунце већ почело клонити западу, својим очима видех на небу Крст Господњи, сачињен од звезда, који је сијао јаче од сунца и на крсту написано: „*Овим побеђуј!*“ Но, будући да је за старе Римљане, као многобошце, крст био рђав знак, предзнак несреће, јер је римско судство на крсну смрт као најстрашнију казну осуђивало само најтеже злочинце, цар Константин је био у великој недоумици у погледу смисла виђења. Исте ноћи му се јавио Христос и, показавши му још једном знамење Крста, заповедио: „Начини овакав Крст и нареди да се носи пред твојом војском, и победићеш све непријатеље своје“. Цар Константин је поступио по заповести Христовој и његова малобројнија војска је сутрадан, под знаком Крста односно христограма – почетних слова имена Христовог („ХР“) изобразених на војничкој застави, однела величанствену победу над

Сл. 5 Сићево, Манастир Св. Богородице, Св. Константин и Јелена (1644)

Fig. 5 Sićevo, The Monastery of the theotokos, St. Constantine and Helen (1644)

бројчано неупоредиво надмоћнијом војском цара Максенција, који се приликом бекства са бојнога поља удавио у Тибру.

Сам цар Константин је, од тада до краја свога земаљскога живота, у свим биткама и свечаним приликама, на своме царском шлему носио монограм „ХР“ као знак своје потпуне потчињености Христу, чиме је започео блистави и многовековни низ великих хришћанских царевâ и краљева земаљских, и Истока и Запада, који су себе сматрали смерним „рабима Христовим“, како су се многи од њих, кроз историју, и потписивали у својим владарским повељама и указима.

Све је Божански чудесно било у животу Св. цара Константина. Војна победа над Максенцијем омогућила је, у једном дубљем смислу, издавање Медиоланскога – Миланскога едикта 313. године, којим је Хришћанима била дозвољена слобода вероисповедања, а имовина отета

Хришћанима и Цркви – враћена истима. После Миланскога едикта, цар Константин је издао читав низ закона благопријатних за Цркву: укинута је традиционална римска смртна казна разапиањем на крст, укинуте су смртоносне (гладијаторске и друге) игре у Колосеуму и другим циркусима широм царства, укинута је приношење крвних жртава, допуштена је изградња хришћанских цркава, установљено је празновање недеље као дана Васкрсења Христовог, сирочад и ништи су примљени под царско покровитељство. Тиме је био, уствари, отворен пут за чудесно дело многовековнога труда на постизању симфоније – сагласја Цркве и Државе, које ће обележити читав ток хиљадугодишње историје Византијскога царства, све до његовога пада 1453. године.

Бринући се, током свог тридесетогодишњег царавања (306-337. године) о спољашњем уређењу и поретку царства, брину се, од Миланскога едикта, све више и о духовном. У циљу сузбијања јереси, које су у првој половини 4. века жестоко насртале на Цркву, њено учење и живот, Св. цар Константин је сазвао неколико црквених сабора: против јеретика донатиста (који су, противно учењу Цркве, учили да поново треба крштавати оне који су се одrekli Христа током римских прогонима) – 314. године Арелату (данашњем Арлу) и 316. године у Милану, за који је

написао и царску „Посланицу саборним епископима“ (у коме као „слуга Христов чека суд Христов, о питању донатиста, који је и суд сабранога епископата“), којим је лично председавао.

Војничке победе, постигнуте 324. године код Адријанопоља и Хрисопоља у Малој Азији над Ликинијем, царем источнога дела Римскога царства и мрзитељем Хришћанства, намерним да обнови пагански идентитет Римскога царства и прогон Хришћана, омогућиле су Константину не само обједињење власти над читавим Римским царством, већ и сазивање Првог Васељенског Сабора 325. године у Никеји и саборску победу апостолске и отачке вере православне над Аријевом свепреварном јереси – богохулним учењем да Исус Христос није вечни и беспочетни Бог, Који је једносуштан Оцу, већ створење Очево, чиме је Арије хулио и на саму Свету Тројицу и читав Домострој спасења – Оваплоћење, крсно страдање и смрт, Васкрсење, Вазнесење и ниспослање Духа Светога – Педесетницу, Цркву као Тело Христово. И ова победа Константинова – саборна победа Цркве, под знаком Крста Христовога, у борби за чисту и спасоносну веру православну, није ништа мања, уствари већа од свих његових војничких победа.

У својој дубљој чежњи да све и сва заснује на богооткривеном му знамењу Крста као смислодавног срца историје, Св. цар Константин шаље своју мајку царицу Јелену у царску мисију на Исток, да пронађе Крст Господњи, будући да се, као цар и војсковођа, у чијим је ратним походима проливано много крви људске, осећао недостојним да то сâм учини. Св. царица Јелена је, чудом Божијим, пронашла Крст на коме је био разапет Господ Исус Христос, а Патријарх Макарије је 326. године у име Саборне и Васељенске Цркве и у име цара, воздигао – подигао Крст Часни над читаву васељену. И то Воздвижење – Уздизање Крста Христовог над читаву васељену и историју јесте, уствари, главно животно дело Константиново, којим је он читаву историју рода људскога ставио под знак Крста и крсне победе Христове над ђаволом, смрћу, злом, грехом и трулежношћу. Кроз Крст Христов, подигнут симболички у Јерусалиму над читаву творевину Божију, као кроз ону кап росе, као кроз сабирно сочиво, као кроз есхатолошку зеницу историје светлост Божија се безмерно излила у читаву твар и живот, у културу и цивилизацију рода људског, разгоревши се Божанским Огњем Христовим, Огњем Хришћанства које је својим литургијским култом Оваплоћења Бога и обожења човека преобразило и време и простор, и људска тела и душе, све и сва у Христу Спаситељу.

Свети цар Константин и царица Јелена су подигли више од двадесет цркава по читавој Светој Земљи, укључујући цркву над пећином Рођења Христовог у Вителејму, цркву на Гори маслинској на месту Вазнесења Господњег, цркву у Гетсиманији на месту Успења Пресвете Богородице, и, пре свега, храм Васкрсења над Гробом Господњим у Јерусалиму. Но, ако су други хришћански владари подигли једну или, чак, више десетина величанствених цркава и манастира, Св. цар Константин је за собом, једини од свих, оставио хришћанско царство – васељену као своју саборну задужбину и уздарни принос – царску евхаристију Богу Живоме.

Чинећи сва ова безбројна добра и богоугодна дела, као оснивач првог хришћанског царства, као задужбинар многих цркава и манастира широм тога царства, као одлучни заштитник вере православне, Св. цар Константин је све време био свестан „да је сва добротинства примио од Свевишњег Бога“, те зато и каже: „Моју службу Бог је нашао и оценио као подесну за испуњење Његове воље. Почевши од Британскога мора, уз помоћ свевишње Силе, гонио сам пред собом све страхоте које су ме сретале да бих род људски, васпитаван под мојим утицајем, призвао на служење свештеном Закону Божијем и под руководством Највишега Бића привео преблаженој вери“.

Св. цар Константин је, после свега учињенога за Цркву и Народ Божији, тек на самртној постели примио Свето Крштење, јер се, као као истински раб Христа Бога и истински смерник пред Богом Живим, сматрао недостојним да – због свих дужности царских које су у историји увек повезане са, овим или оним, неизбежним насиљем државним над људима, ако и грешним али боголиким – прими Крштење пре смртнога часа. Своју последњу, предсмртну молитву завршио је смиреним и опитним речима истинскога боговидца: „Имам чврсту веру да сам се причестио Божанском Светлошћу и да сам удостојен бесмртнога живота“.

И Бог је, на крају Константиновог земаљског живота, учинио још једно чудо Свога Промисла: благоизволео је да душу Свога угодника прими управо на Свету Педесетницу – дан Силаска Духа Светога и Саборне Цркве, 337. године у Никомидији, потврдивши га тиме као истински равноапостолнога Светитеља. Црква Христова и царство хришћанско су га сахранили часно у његовој задужбини – цркви Светих Апостола у Константинопољу, положивши његово тело у царски ковчег између 12 празних ковчега за 12 Апостола Цркве, чиме је била црквено-саборно потврђена његова историјска улога као тринаестог Апостола Цркве.

Из духа Миланског Едикта можемо извући драгоцену поруку и поуку. Она је у знаку неизбежних интеграција народа и култура, с једне стране, и законите тежње очувања сопственог идентитета у свим његовим одредницама и димензијама, са друге стране. Нити је препоручљиво оно јединство које униформише и гута особеност нити је пожељно неговање самосвојности којим се укидају заједништво и узајамност.

Све ово важи и за процес зближавања и сарадње између хришћана: једна од двеју недопустивих крајности јесте тенденција ка наметању своје – обично парцијалне - интерпретације вере и поретка, а друга је комбинација самозадовољне самодовољности и небратољубиве равнодушности према другима и другачијима. Она прва значи подлагање духу прозелитизма и унијаћењу, ова друга одсуство љубави и пад у искушење секташког псевдомесијанизма као сурогата за истинску, саборну, католичанску црквеност, а обе – скретање са пута аутентичног дијалога, дијалога истине и љубави. У духу слободе и одвојености свих за све, на страпутици фарисејског самооправдања по сваку цену и инквизиторског осуђивања свих других и другачијих. Да се то не би и нама десило као један од провиденцијалних путоказа може нам послужити управо порука Миланског едикта.

На крају још треба да истакнемо да су хришћанске норме и пракса нашле извориште у Миланском едикту, које ће се аутентично обликовати у *corpus juris civilis* Константиновског наслеђа. Посебну брижност за сиромаштво, тежњу ка правоверној црквеној организацији, борби против корупције и злоупотребе власти код високог чиновништва – постаје све изразитија мера Константинових наследника- царева РOMEјског царства.

Зато је наш заједнички апел да Цркве и верске заједнице би требало да раде на промовисању и заштити слободе вероисповести, као и јачању сарадње у одбрани универзалних основа права на слободу вероисповести или веровања. Истичући непролазну вредност и трајну актуелност Миланског едикта, нажалост, сведоци смо данас великог страдања хришћана по целом свету, чак су и принципи Едикта угрожени у неким државама.

Наравно, крст свој ми носимо. Зато, драга браћо и сестре, Крстом Христовим побеђујте сваки грех и свако зло, пре свега у себи самима, борећи се, попут Св. цара Константина, неодступно „као добри војници Исуса Христа“, „јачајући у благодати која је у Исусу Христу“ (2. Тим 1, 1 и 3)! И никада веру свету не продајте за вечеру „овога света“, и никада се душом и телом не одвајајте од онога што је „свето и миломе Богу приступачно“, од Свете Цркве Христове – светодуховске мајке своје, јер је Црква непобедиво Тело Христово, које је, кроз све векове историје, побеђивало, побеђује и победиће свепобедном силом Свете Тројице – Бога Живог „Који чини чудеса“, сада и увек и у векове векова!

